

BERICHT UIT 1610 OVER DE BEWONERS VAN KAAPLAND

De vice-admiraal A. de Booy is bezig met het uitgeven voor de Linschoten-vereniging¹ van stukken, betrekking hebbend op de reis van den admiraal Paulus Van Caerden van de Verenigde Ostindische Compagnie naar de Indische Archipel. Tot deze stukken behoort het bij mijn weten tot dusverre nimmer in druk verschenen journaal, dat de opperkoopman Hendrick Jansz. Craen gedurende de periode 13 dec. 1606 tot 18 juni 1610 aan boord van het schip Gelderland aanhield. Op de heenreis voer men „omstreeks eind juli 1607 om den winters willen” met een grote boog om de Kaap heen, maar op de terugreis werd de Kaap aangedaan. Enige dagen tevoren had de Gelderland het Engelse schip vloter onder den „Generaal”² William Keeling ontmoet, wiens reisbeschrijving werd opgenomen in het eerste deel van het bekende werk Purchas His Pilgrimes. Craen schrijft over zijn verblijf aan de Kaap het volgende³:

*Den 2en dito*⁴

Eenen o.z.o. wint, geseilt 25 mijlen n.w.t.w., aan noorder son⁵, de hoogten van $34\frac{1}{2}$ graden, hadden den Cape den Bon Esperance⁶ n.o. van ons ende waren buyten lant omtrent 2 mijlen, waren zeer verblijt dat wij om den Cape waren, want waren geheel leck met ons schip ende den Engelsman wilden om den Cape in een baey om te ververschen ende soo heb ick den raet beroepen ende den besten boech metten anderen voor te wenden om daer meden in te zeylen om te sien of men het schip mochten helpen ende wort metten⁷ goet gevonden daer moden te zeylen, so hyelden wij snachts bij.

1. De Linschoten-Vereniging is de Nederlandse pendant van de Zuidafrikaanse Van Riebeeck-Vereniging en de Engelse Hakluyt-Society. Alle drie houden zich bezig met het uitgeven van oude reisbeschrijvingen en dgl. bronnen.
2. De term generaal had destijds een wat andere, ruimere betekenis dan thans, nl. bevelhebber.
3. Ik ben admiraal De Booy veel dank verschuldigd voor de bereidwilligheid, waar mee hij mij toestond de navolgende tekst te publiceren en van zijn eigen annotatie gebruik te maken. Sommige noten zijn aan zijn werk ontleend; dit is aangegeven.
4. Bedoeld is 2 januari 1610.
5. Bewoners van Kaapstad weten beter dan ik of op 2 januari de zon werkelijk door het noorden gaat.
6. Het was in de eerste helft van de 17de eeuw nog gewoonte de Kaap de Goede Hoop met de portugese naam of een afleiding daarvan aan te duiden. Ook Jan van Riebeeck's Dagregister spreekt nog van de Cabo de Boa Esperance.
7. Het kan zijn, dat hier is uitgevallen het woord anderen (voor: elkaar), mogelijk is bedoeld: meteen. Craen is weinig zorgvuldig in zijn wijze van schrijven.

Den 3 dito

Smorgens waren omtrent 6 mijlen buyten lant, lypen nae de wal toe ende quamen opten naemiddach in een bequamen baey geset op 6 vadem schoone gront ende den admierael⁸ ende ick voeren met de schuyten nae lant ende verspraecken noch volck, maer niet verstaen.

Den 5 dito

Doen hebben wij de Engelschen timmerluden gecregen om ons schip te versien, alsoo de onsen syeck aen de watersucht⁹ meest waren ende alsoo sij het begonnen te vesenteeren¹⁰, was achter aent spyegel ende aen de billen soo gestelt, dat wij den Heer wel mochten dancken, die ons namelycken bewaert hadden, dat wij in see niet met het schip gesoncken waren.¹¹

Den 10en dito

.....¹²

Het doen ende laten van den naesy¹³ bij de Cape Bon Esperance. Dese luiden gaen met een vel om het lijff boven ende beneden naeck, te weten de manpersoenen ende als is coel weer, nemen de wol tegent lijff aen ende in der wermte het kael vel aent lijff. De vrouwen van gelijken, maer die hebben noch achter ende voor een vellegen tot aen de knygen¹⁴ toe ende een mudts van een vel opt hooft. Het is fris¹⁵ volck, leven in een sobere staet, weten van wet noch polesyen¹⁶, noch ende hebben gheen overhooft die zij ontsien.¹⁷ Elck is sijn eygen eevenveel meysters. Wij hebben lantwert in gegaen, maer en konnen gheen woeninge bevinden van haer oock.

8. Ook hiermee wordt Keeling bedoeld.
9. Craen spreekt in zijn journaal vaak over waterzucht. Zijn medische kennis zal wel niet groot geweest zijn en het is lang niet uitgesloten, dat hij onder waterzucht ook ziekten als scheurbuik en berri-berri rekent.
10. Visiteren, onderzoeken.
11. Zoals uit Keeling's reisverslag blijkt, verleenden de Nederlanders ook hulp aan hem; hij erkent o.a. de ontvangst van 6 schapen, "the taile of one of them was eight and twenty inches broad and weighed five and thirty pound weight". Zij verkochten hem ook een grootzeil voor twaalf pond. „Besides: their promises to us for other wants, are very honest and Christian-like". (Ontleend aan een noot van admiraal De Booy.
12. Een sterfgeval is, als niet ter zake doende, weggelaten.
13. Natie, in de zin van volk, mensen.
14. Knieën.
15. Opgewekt (A. de B.).
16. Politie, in de toenmalige uitgebreide zin van bestuur, regelingen.
17. Een conclusie mag men natuurlijk uit de oppervlakkige waarneming van Craen hieromtrent niet trekken. Wel is duidelijk, dat er niemand was, die voorzover de Nederlanders dat konden bemerken, gezag uitoefende.

Laus Deo anno 1610 den 12en January¹⁸

Oock zoo en kunnen wij den anderen niet een woort verstaen dan met wijze¹⁹, want als zij spreeken en allen haer woorden van achteren vuyten keel als een caellekoens haen doet, sijn geluyt slaende ende sij zijn geweldich diefachtig. Zij naemen verscheiden personen haer geweer²⁰ vant lijff en liepen dan wech ende quamen terstont weerom dan, want wij haer niets misdeden, door oorsaeck dat wij alles van doen hadden tot ververssinghe ende daër zijn sij bedelachtich bij en zijn gheweldich voor mosketten vervaert. Haer eeten was een derm van een beest ofte een riem²¹ vleys raeu, ongesonden, dat sij om den hals met haer droegen ende aten dat wij sagen. Ick heb haer selver koedreck syen eeten, raeuwe vogelen ende vleys, dat het bloet bij haer handen neder liept. Sij hebben overvloed schaepen ende beesten²², want wij der op ons schip gehadt hebben 300 gegeten ende noch 11 beesten ende over de 150 schaepen op een eylant gesedt voor ander, die het van noot mochten sijn, maer daer en is gheen frueyt²³ int minsten.²⁴

Dan schoon leggen voorscheepen ende incoemen seil men oost in meest, den Taeffel suyden van U²⁵, set men op 6 vadem²⁶ omtrent, daer coemt schoon water off lopen ende goet om haelen. Een schaep cocht men voor een copren ring, die om den hant mocht ende omtrent 2 strooe breet ofte een stuck isezs van een voet lange van een isere hoep²⁷ ende een beest 6 mael soo veel oofte 4 mael oock wel. 't Ys voor een waarheyt, dat wij schapen gehadt hebben, dat de

18. Wanneer Craen een nieuwe bladzijde van zijn schrijfboek in gebruik neemt, begint hij steeds met een nieuwe dag en met de woorden: Laus Deo, Lof aan God. Hier begint blz. 82, bij 20 jan. blz. 83. Zijn mededelingen over de bewoners gaan gewoon door en sluiten aan bij die van 10 januari. Ik vermoed, dat alles wat hij over het volk verteld in één maal zal zijn neergeschreven en wel op 12 jan. Hij had op blz. 81 na het vermelden van het sterfgeval op 10 jan. nog enige ruimte over, die hij twee dagen later heeft benut.
19. Wijzen, voor: gebaren.
20. Met geweer is hier niet bedoeld een schietwapen (zie verder op in de tekst: mosket), maar waarschijnlijk allerlei voorwerpen, die voor deze Kaapmensen van waarde, waarbij ik vooral denk aan messen.
21. Smalle lange strook (A. de B.)
22. Zij waren dus herders en geen jagers, Khoikhoi (Hottentotten) en geen San (Bosjesmannen).
23. Niet alleen wat wij onder fruit verstaan, maar ook aardvruchten, groente.
24. Men trof het door het jaargetijde dus slecht met de voorzienig met groente en vruchten.
25. Craen spreekt hier latere zeevaarders toe, die eventueel van zijn journaal gebruik zouden maken; dit was zeer gebruikelijk.
26. De Amsterdamse vaden was 1,699 meter, de Rijnlandse 1,884.
27. Hoepel om een vat voor het bijhouden van de duigen (A. de B.)

steert was 28 ende oock van 30 duimen²⁸ dick²⁹ ende woegen 26 ende 24 pont een steert ende is altemael niet dan smear.³⁰ De beesten sijn groot maer niet vedt. Ende wij en konnen niet bepresmeren³¹ off het waren menscheneeters. Wij hadden daer een doden begraven, die zij openden, dan doordat hij soo vergaen was, laten leggen.³² Het is een gaet³³, onnut volck, eetén luyse, die sij vuyt haer vellen vangen, sijn meden meesten pet haer eene bal van haer mandelicheynt gijt, lieten het ons sien sonder schaemten ende wese dat se die begroeven in een kuylen in de eerde. Hier waren veel struusvogelen, daer se de eyeren ende pluimen van brochten³⁴, maer de vogelen hebben wij niet gesien. Daer waeren veel herten, die wij int wilt wel sagen, gheen cunnen becoemen. Dit lant ofte baey leyt bij westen de Caepe op de hoocht van 34 graden 8 minuten, daer leyt een eylant³⁵, dat laet men aen backboort int incoemen ende is 24 ende 26 vadem diepten.

Laus Deo den 20 January anno 1610

Doen sijn wij vertrocken met onsen 2 vermelden schepen vuyt de baey van tSaldaengen genoemt ofte Taefelbaey³⁶, en lyepen omtrent 3 mijlen west meest in zee.

Prof. W. Ph. Coolhaas

28. Duim, 0,026 meter
29. Hiermee wordt de omtrek bedoeld (A. de B.)
30. Vet.
31. Presumeren, veronderstellen.
32. De conclusie is wel zeer voorbarig. Het opgraven zal wel niet geschied zijn in het gezicht der Nederlanders en dan wel het werk van jakhalzen of dgl. zijn geweest. Heeft men de Khoikhoi wel zien graven, dan zal dat waarschijnlijk gebeurd zijn, omdat zij verwachtten bij het lijk iets van hun gading te vinden.
33. Slecht (A. de B.)
34. Van ouds plachten Europese zeelieden struisvogeleieren en -veren mee naar huis te nemen. De eerste vindt men nog steeds in oude verzamelingen terug.
35. Het Dasseneiland.
36. Antonio de Saldanha ontdekte, wat thans genoemd wordt de Tafelbaai, in 1503. Ze werd aanvankelijk naar hem genoemd, maar Joris van Spilbergen gaf haar de huidige naam, de oude naam ging toen over op een noorderlijker gelegen baai (A. de B.)